

Pokoli etimológia

nyelvi finomságok Bárdos-Blatt Szabolcstól

gy az út a mennyországba, de sok a pokolba. Ha pedig valaki oda megy, üljön legalább szép lóra - azaz tartson szép szeretőt. Bár a szép ló se minden - a székelynek például elég, ha fizetnek, és már megy is vígan a pokolba.

Aki bélpoklos, mindent megeszik és megemészt - olyan feneketlen, mint a mindenkit elnyelő alvilág. A poklosokat pedig telepekre gyűjtötték régen - és ahol a leprások a végnapjaikat töltötték, nem éppen a mennyországra hasonlíthattak...

Talán ismerjük nyelvi leleményeinket, amelyek a másvilággal kapcsolatosak. Ha nem is mindent, de biztosan ismerjük a "pokoli meleg", vagy a "pokoli sötétség" fogalmát. Érdekes módon nagyon sok nyelv és kultúra - időtől és tértől függetlenül - a hővel és a fény hiányával társítja a halál utáni állapotot. Véletlen lenne mindez?

Az apostol szavajárásával élve: távol legyen. Minden szó mögött kép rejlik, és minden képet megpróbálunk szavakkal kódolni. A kép alapulhat mitikus tapasztalaton, ahogyan legelembb mondásaink is meglepő metafizikus mélységet rejthetnek: "Ritka ördög pokol nélkül", vagy: "Megtérő bűnösnek nincs pokolra útja."

Leegyszerűsítve azt mondhatnánk, a bibliai "sötét pokol" a Se'ól, a "tüzes pokol" pedig a Gyehenna. A Se'ól régebbi hagyományban gyökerezik, pontos jelentésköre és a szó eredete ismeretlen. Egyesek szerint a sá'al (kérdez) gyökből ered. Eszerint a Se'ól a kikérdezés, kivizsgálás helye. Ezt támogatná Jézus kijelentése a "pokol kapuiról", mivel a sémita gondolkodásban a kapu a törvénykezés, jogi ügyintézés helyszíne. Ez azonban legfeljebb népi

elképzelés lehetett.

A zsidók szerint a Se'ól kapukkal van kerítve, de nem épület. Egyedül Jób hasonlítja házhoz, egyébként valahol a földkorong alatti ósócéán alatt "keresendő" tér, ahova jók és rosszak egyaránt kerülnek. A teremtett világ Istentől távolabb eső pólusa, aminek legfőbb jellemzője, hogy ott már nincs lehetőség Jahwét dicsérni. Oda le kell menni (járad), és erre a legmélyebb Ciszterna (bór) képe a legmegfelelőbb metafora. Az emberi élet anyaméhből indul, és az anyaföld méhébe is tér vissza.

A görög Hádész - amelyből a bizánci rítusú szlávok szava (oroszul: ad) is származik - kezdetben istenséget jelölt, mielőtt fogalomná vált; hasonlóan a germánok hell, Hölle, stb. szavához, amely az óészaki halálistennő, Hel nevének az elszemélytelenedése.

A Gyehenna eredetileg földrajzi lokációt jelentett, egész konkrétan a Jeruzsálemtől délre található száraz patakvölgyet, a Hinnómot. Itt volt a Tófet nevű hely, ahol még bizonyos izraeli királyok is gyermeket égettek, így áldozva Moloknak. Nem kell sokat magyarázni, hogy ez a köves, száraz völgy mennyire utálatos volt egy hithű zsidónak. Már a prófétáknál megjelenik a végítélet helyszínéként, valamint a júdeaiak tömegsírként, mint "Hulla-völgy"; látjuk tehát, hogy maga a választott nép is válhat, és válik is a Gyehenna áldozatává. Az apokaliptikában (késő ószövetségi hagyomány) szakad el végképp konkrét jelentésétől, és nyer transzcendens értelmet. Az Újszövetség már nem változtat a jelentésén, átvéve azt az apokaliptikától. Itt már semmilyen kötődése nincs a fogalomnak a tényleges Hinnóm-völgyhöz, hanem az örök tűz, a soha nem pusztuló férgek és a fogcsikorgatás izzasztó gyűjtőfogalma. Érdekes a talmudi hagyomány, ahol tovább fűzik a kései rabbik a metaforát: a Hinnóm-völgy végén van két pálmafa, ami a Seol bejárata egyben - tehát

kapu, tűzből a sötétbe.

Magyar szavunk délszláv eredetű (szerb, horvát pakao ugyanezt jelenti). Ez pedig eredetileg a szláv szurokból, vagy a “sütni” (-pek-) szótóból ered. Ilyenformán a “pokol” egyszerre fejezi ki Se’ólt és Gyehennát – hiszen sötét, mint a szurok, és forró, mint a tűz. Mondhatnánk, hogy nyelvünk megoldotta egyben, amit már a talmudi rabbik is szerettek volna.

A kérdésre, hogy hol a pokol, éppen annyira lehet megfelelni, mint arra, hogy hol található Éden kertje, vagy éppen a mennyország. Magyarul mondva, sehogy - mégpedig a Szentírás metaforikus nyelvezete miatt. Ez azért van, mert Isten nem definíciókban, hanem képekben kommunikál velünk. Tehát nem az a fontos, hogy Gagarin nem látta fölfelé menet a felhők között Istent, sem az éhbérért dolgozó namíbiai gyémántbányászok nem láthatják Lucifer tüzes trónját. Sokkal fontosabb ismeret ez: az, hogy Istent dicsérhetjük és minden nap hálát adhatunk neki, a földi élet (és a mennyei) kiváltsága. Szépen látszik, hogy a földrajz itt a spiritualitás képi nyelve. Az alvilági létállapot (és nem földrajzi hely) az, amikor nincsen Istennel kapcsolat, mert túl távol vagyunk Tőle. A Vele való kapcsolat viszont a legnagyobb jutalom, és a Se’ólból való menekülés is egyben.